

Балян А.В.

СТРАТЕГІЧНИЙ І ПРОГРАМОВИЙ МЕТОДИ РОЗВИТКУ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА У ХХІ СТОЛІТТІ

У статті обґрунтовані основні принципи і методи реалізації транскордонного співробітництва України з країнами Центральної Європи, членами Європейського Союзу. У статті надані теоретичні та юридичні європейські аспекти транскордонного співробітництва України. Здійснено аналіз українсько-польського, українсько-угорського та українсько-словацького транскордонного співробітництва в контексті використання стратегічного і програмного методів.

Ключові слова: Україна, Європейський Союз, транскордонне співробітництво, стратегія, програма, метод, регіон.

Постановка проблеми. Після радикальних системних політичних змін 1990-х років в країнах Центральної Європи була сформована нова модель транскордонного співробітництва на основі європейських принципів і методів. Концептуальністю вирізняються головні стратегічні і фінансові документи, пов'язані з реалізацією програм єврорегіонального, транскордонного співробітництва в регіонах країн Центральної Європи включно: Інструменту європейського сусідства і партнерства (ІЄСП) - Регламент (ЄС) №1638/2006, що встановлює загальні положення щодо Інструменту європейського сусідства і партнерства; Стратегічний документ Східної регіональної програми (2007-2013 рр.); Індикативна програма для Східного регіону ІЄСП (2007-2010 рр.), Стратегічний документ для України (2007-2013 рр.), Національна індикативна програма (2007-2010 рр.), Стратегічний документ та індикативна програма для Програми транскордонного співробітництва [12].

Статус транскордонного співробітництва України із 2004 року якісно змінився, отже, нові напрями його розвитку мають бути сфокусовані крізь призму стратегічного і програмового методів. Так, програми транскордонного співробітництва *Європейського інструменту сусідства на 2014-2020 роки*, згідно географічної відповідності, методам управління програмами, принципам систем контролю, ролі та відповідальності країн-партнерів у питаннях управління та контролю програмами сфокусовані на три *стратегічні цілі*, для досягнення яких буде надаватися фінансова підтримка ЄС, зокрема: для економічного та соціального розвитку спільних кордонів; вирішення завдань у сфері довкілля, охорони здоров'я та безпеки населення; створення кращих умов та інструментів для покращення переміщення

людей, товарів та капіталу. Орієнтовний бюджет Європейського інструменту сусідства для фінансування програм транскордонного співробітництва на 2014-2020 роки складає 700 млн. євро. Україна буде приймати участь у чотирьох спільних операційних програмах транскордонного (прикордонного) співробітництва Європейського інструменту сусідства 2014-2020 роки, а саме «Польща – Україна – Білорусь», «Угорщина – Словаччина – Румунія – Україна», «Румунія – Україна» та «Басейн Чорного моря» (далі – ППС ЄС). ППС ЄС будуть поширюються на 14 областей України, представники яких спільно з представниками країн-учасниць приймають активну участь у підготовці спільних операційних документів ППС ЄС [21].

Наказом Міністерства економічного розвитку від 04.06.2013 №551 «Про утворення міжвідомчої робочої групи для підготовки спільних операційних програм прикордонного співробітництва Європейського інструменту сусідства 2014-2020 роки» затверджено склад українських представників до Спільних програмних комітетів з підготовки ППС ЄС. Зазначимо, що допомога ЄС спрямована на підтримку політичної та економічної інтеграції України до ЄС за такими трьома пріоритетними напрямами: реформування системи юстиції та державне управління; розвиток торгівлі та приватного сектора; енергетика (енергоефективність). Особливістю цих програмових документів є *стратегічний підхід*. Використання саме стратегічного і програмового методів є основою європейського планування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дана тематика є малодослідженою, хоча вивчення саме стратегічного і програмового підходу у транскордонному співробітництві презентовано науковими розвідками економістів, насамперед, львівської та ужгородської наукових шкіл: зокрема, це публікації Оксанич О.Е., Гризлюк В.Ю. [9], Мікули Н.А. [8], Приходько В.О. [11], Шолох Ю.М. [18;19],

Лізанець М.В. [7], Ковач В.І. [4]. З точки зору застосування програмово-цільового планування саме у прикордонних регіонах заслуговує на увагу узагальнення Стеченко Д.М., який формулює наступне положення: «Програмно-цільовий метод в управлінні регіональним розвитком – це система науково-методичних заходів, яка забезпечує розв'язання проблем міжгалузевого та міжрегіонального характеру шляхом ув'язування цілей з ресурсами, його застосування передбачає: наявність проблеми і визначення мети; виділення системи, що реалізує цілі; розробку комплексної програми розвитку системи; створення механізму організаційної форми реалізації комплексної програми» [14, с.117].

Зазначимо, що важливим і актуальним питаннями все ще залишаються теоретико-методологічні засади транскордонного співробітництва України в контексті ефективної реалізації найновіших програм Європейського Союзу.

Формулювання цілей статті. Мета даного наукового дослідження – здійснити аналіз використання базових принципів і методів транскордонного співробітництва – стратегічного і програмового методів розвитку транскордонного співробітництва України крізь призму дослідження європейського досвіду.

Опис основного матеріалу дослідження. Транскордонне співробітництво здійснюється в межах компетенції територіальних общин або властей, визначеної внутрішнім законодавством та базується на реалізації головних принципів європейської регіональної політики: субсидіарності, децентралізації, партнерства, програмування, концентрації та адиціоналізму. З теоретико-методологічної точки зору у більш ширшому і прагматичному контексті, транскордонне співробітництво має презентувати реалізацію прав органів місцевого самоврядування у здійсненні транскордонного співробітництва, яке цілком відповідає принципам децентралізації та субсидіарності, де базовою аксіомою є чітке визначення транскордонного співробітництва в якості складової системи регіональної політики.

Стратегічне планування як інструмент прогнозування розвитку прикордонного регіону до майбутнього трактується досить широко: як інтеграційний процес напрацювання та прийняття рішень певного типу, формулювання цілей і визначення шляхів їх досягнення, забезпечення готовності суб'єктів регіону до конкурентної боротьби в умовах глобалізації економіки та суспільного життя тощо. Стратегічне планування – це процес, завдяки якому здійснюються регулярне розроблення та коригування системи формалізованих планів,

перегляд формування переліку та змісту заходів щодо їх виконання на основі безперервного контролю та оцінки змін, які відбуваються зовні та всередині громади області. В узагальненому вигляді процес стратегічного планування можна представити так:

- стратегічний аналіз – передбачає аналіз потенціалу, внутрішніх чинників, властивих території, і зовнішніх умов розвитку, визначення бачення, місії регіону, цілей і пріоритетів розвитку;

- вибір стратегії – передбачає розгляд альтернативних сценаріїв та схвалення стратегії;

- реалізація стратегії – передбачає проведення підготовчих заходів (об'єднання сил і ресурсів) та впровадження стратегії;

- моніторинг та оцінювання стратегії – забезпечує контроль за перебігом реалізації та визначення результативності й ефективності стратегії, а також подальше коригування її [19, с.134].

Як концептуально узагальнює доктор наук Кіш Є., один з провідних фахівців з питань євро-регіонального співробітництва, основні принципи транскордонного співробітництва є базовими принципами відповідно регіональної політики ЄС: «З точки зору здійснення євро-регіональної політики, вкрай важливим є реалізація саме головних принципів європейської регіональної політики: субсидіарності, децентралізації, партнерства, програмування, концентрації, адиціоналізму [3, с.342]. І це зрозуміло, адже в ЄС транскордонне співробітництво є складовою регіональної політики ЄС. Більше того, базовим з цих принципів є принцип субсидіарності - *громадсько-політичний принцип, за яким вищі суспільні одиниці мають право і повинні вирішувати лише ті проблеми, на виконання яких нижчі структури не здатні* – як базовий принцип, дійсний з часу підписання угоди про Європейський Союз, на сьогодні переживає своєрідний ренесанс. Адже згідно Маастрихтської угоди, *принцип субсидіарності є базовим для ЄС* (ст.3): «У сферах, які не входять до окремої юрисдикції співтовариства, воно згідно принципу субсидіарності починає свою діяльність лише в тому випадку і постільки, оскільки неможливо у достатній мірі досягнути цілі визначених заходів на рівні держав-членів, і тому в силу їх масштабу чи дієздатності можуть бути здійснені більш ефективно на рівні співтовариства» (Консолідовані договори ЄС) [1, с.91-94.].

Поряд із *субсидіарністю*, саме *децентралізація* - як перерозподіл повноважень регіонам з метою їх ефективного використання та заохочення регіональних ініціатив, оптимізації практичного вирішення питань саме на

регіональному рівні, а також і як розмежування функцій та повноважень між різними рівнями управління ЄС – становлять дві головні основи регіональної політики ЄС. Важливість саме цих двох головних принципів безперечна. Адже їх реалізація (що є метою ефективної європейської інтеграції) посилює відповідальність на місцевому рівні та активізує локальні ініціативи. В цьому контексті посилення місцевої компетенції важливе і з точки зору послаблення (чи зниження надмірного впливу) національного рівня, по суті, важливо, щоб ці рівні стали прозорими. В інноваційних програмах реальні суб'єкти регіонального розвитку мають об'єднувати свої зусилля, а вже у фінансуванні центральні чи наднаціональні рівні мають пріоритет у підтримці регіонального розвитку. Фактично, *партнерство* є співробітництвом між суб'єктами різних рівнів (Євросоюз, держава, регіон) територіально-адміністративних одиниць з часу визначення мети до завершення реалізації конкретного проекту. Цей принцип базується на тій умові, що діяльність та розвиток регіонів може здійснюватися лише тоді (власне тоді ж реалізується і принцип субсидіарності), коли суб'єкти співробітництва постійно та послідовно співпрацюють з метою досягнення спільної мети. Вертикальний сегмент цього співробітництва відображає також і головну умову, специфіку взаємозв'язків, а саме – Євросоюз та держави-члени мають визначити цілі та розробити стратегічні плани розвитку спільно з регіонами із якнайширшим залученням громад, місцевих ініціатив, економічних та політичних суб'єктів регіонів. Співпраця у площині регіон-регіон, як розвиток транскордонного співробітництва регіонів та співпраця локальних територіальних одиниць, громад також є важливим сегментом вертикального співробітництва [1, с.91-94; 2].

Важливим аспектом партнерства, власне реалізації цього принципу, є реалізація як ініціатив саме нижчих рівнів, так і втілення в життя вже координації з боку суб'єктів регіональних та національних рівнів (певна річ, враховуючи їх функції). Співпраця у площині регіон-регіон, як наприклад, розвиток транснаціональних просторових зв'язків, транскордонне співробітництво регіонів та співпраця локальних територіальних одиниць, громад також є важливим сегментом вертикального співробітництва. Адже саме регіон, регіональний рівень є пріоритетним напрямом Європейського Союзу стосовно сприяння просторовому розвитку своїх регіонів. Утім вищезазначені дії не можуть бути здійснені без розробки, якнайширшого залучення до процесу реалізації суб'єктів локального рівня, виконання та контролю стратегічної програми з боку суб'єктів на місцевому рівні.

Програмування – це розробка на основі партнерства стратегій розвитку, враховуючи пріоритетні довгострокові та короткострокові цілі. У регіональній політиці Європейського Союзу принцип партнерства визначає пріоритет інвестування не окремих проектів чи дій, а програм, які мають глибинний вплив на розвиток усього регіону. Стратегія територіального програмування базується на чітко розробленій системі цілей, позаяк необхідно враховувати як інтереси «знизу» регіонів, громад в контексті сприяння просторовій ефективності, так і доцільність врахування загальнонаціональних пріоритетів «зверху» як сприяння розвитку національної економіки. Програмування також передбачає визначення власне дій, виконавців, джерела фінансування, моніторинг, врахування ймовірних позитивних та негативних впливів на соціо-економічний розвиток регіону взагалі та навколишнього середовища зокрема [1, с.93; 2].

Таким чином, програмування це цілеспрямований процес послідовного виконання певних кроків від визначення мети до повної реалізації проекту, що також створює умови і для більшої прозорості джерел, їх координації у просторі і часі, їх моніторингу. Реалізація принципів *концентрації* та *адіціоналізму* означає, що фінансові ресурси, які надає ЄС окремим державам-членам чи суб'єктам територіального, регіонального розвитку мають бути доповнені за рахунок місцевих джерел фінансування. По суті, ці два принципи мають взаємодоповнюючий характер і головною умовою вимагають кооперування та ефективного використання ініціатив, пошук та розвиток власних джерел фінансування програм регіонального розвитку. Загальноприйнято, що 50% певного проекту фінансує держава-член ЄС, тоді як внесок депресивних регіонів становить мінімум 20%. Ефективна реалізація принципів *концентрації* та *адіціоналізму* у регіональній політиці Європейського Союзу має подвійну мету, а саме: по-перше, посилення та концентрація наявних ресурсів з метою сприяння реалізації визначених цілей регіонального розвитку; по-друге, виявлення таких територіальних одиниць, які мають однакові чи подібні проблеми (низький рівень доходів, великий рівень безробіття тощо), що важливо для створення статистичної бази найбільш відсталих регіонів [1, с.94; 2].

Принципово важливо підкреслити активну участь Закарпатської області України у розробці спільних стратегій розвитку прикордонних регіонів за європейськими стандартами. На сьогодні, на початку XXI століття, розроблені стратегічні документи з розвитку транскордонного співробітництва між Україною та Угорщиною, між Україною та Польщею, між

Україною та Словаччиною. Флагманом і ініціатором безперечно була угорська сторона, коли ще у 2002-2003 роках були розроблені: Концепція спільного розвитку прикордонних територій України та Угорщини [5], Угода і ІНТЕРРЕГІО – Концепція спільного тристороннього співробітництва прикордонних регіонів України, Угорщини та Румунії [6], далі ініціатива польської сторони реалізувалась у 2004 році у Стратегії українсько-польського міжрегіонального і прикордонного співробітництва [17]; у Міжрегіональній українсько-польській стратегії транскордонного співробітництва між Львівською і Волинською областями та Люблінським і Підкарпатським воєводствами [13;22]. Стратегічний вимір українсько-словацького транскордонного співробітництва був презентований лише у 2014 році [15]. Виключно українську ініціативу було презентовано у Стратегії транскордонного співробітництва «Карпати 2003-2011» [16]. Таким чином, стратегічний і програмовий методи є базовими у співпраці західних прикордонних регіонів України з прикордонними регіонами країн Центральної Європи (повноправними членами Європейського Союзу). Характер цих стратегій як білатеральний так і трilaterальний, і навіть п'ятисторонній програмний документ підготовлено про стратегію розвитку транскордонного співробітництва країн Карпатського євро-регіону [20].

На регіональному рівні, наприклад Закарпатської області України, укладено чимало угод, які містять стратегічний та програмовий методи. Зокрема, це угода про співробітництво між Закарпатською обласною радою та Гевеш медьє Угорської Республіки від 24 березня 2009 року; Угода про співробітництво між Закарпатською обласною радою та Боршод-Абадуй-Земплен медьє Угорської Республіки від 28 вересня 2011 року, 21 червня 2002 року було укладено Угоду про транскордонне співробітництво між Закарпатською облдержадміністрацією та Підкарпатським воєводством. В цілому була укладена низка угод між органами місцевого самоврядування та місцевими органами виконавчої влади України з адміністративно-територіальними одиницями Польщі: Угода про співробітництво між Закарпатською обласною адміністрацією та Підкарпатським воєводством; Угода про партнерську співпрацю між м.Чоп та м.Соколув Малопольські (Польща); Угода про транскордонне співробітництво між Великоберезнянською райдержадміністрацією, районною радою Закарпатської області та повітом Лесків Підкарпатського воєводства (Польща); Угода між Виноградівською

районною державною адміністрацією та Гміною Санок (Республіка Польща); Угода між Міжгірською радою Закарпатської області (Україна) та м. Влодава (Польща); Угода між Міжгірським районом та містом Коженіце (Польща); Угода між с.Велика Добронь Ужгородського району та гміною Корчина Підкарпатського воєводства (Польща); Угода між Ужгородською міською радою та між органами місцевого самоврядування міст Міхайловце, Кошіце (Словаччина), Ніредьгаза, Бейкешчаба (Угорщина), Ярослав (Польща), Чеська Ліпа (Чеська Республіка) [10].

Аналіз останнього за часом 2014 року стратегічного документу - Стратегії розвитку словацько-українського транскордонного співробітництва до 2020 року (зі спрямуванням на розвиток співробітництва між Пряшівським і Кошицьким самоврядними краями СР та Закарпатською областю України) свідчить про те, що стратегія базується на низці стратегічних документів з питань соціально-економічного розвитку транскордонного співробітництва як кожного з цільових регіонів зокрема, так і в розрізі словацько-українського прикордонного співробітництва в контексті спільного вироблення переліку чітких стратегічних цілей розвитку словацько-українського прикордоння, а також пропозицій операційних завдань в розрізі кожного зі стратегічних пріоритетів та визначення джерел фінансування. «Стратегічна мета розвитку словацько-українського транскордонного співробітництва у середньотерміновій перспективі до 2020 р. – сприяти досягненню сталого розвитку і підвищенню якості життя населення прикордонних регіонів по обидва боки кордону», - як зазначається у документі. З-поміж особливих середньотермінових **цілей** словацько-українського транскордонного співробітництва до 2020 року відзначено шість: підвищення інтенсивності соціально-економічного розвитку прикордонних регіонів; покращення менеджменту кордону на словацькій і українській стороні – спільна процедура і передача передового досвіду; модернізація прикордонної інфраструктури; багатосекторний розвиток транскордонного співробітництва з метою сталого зростання прикордонних регіонів; підтримка Угоди про асоціацію України з ЄС; посилення транскордонного управління словацько-українським співробітництвом [15].

Кожна мета містить низку заходів, наприклад, відзначимо другу мету: **покращення менеджменту кордону**. Поліпшення управління кордоном є ключовим фактором для послаблення бар'єрів на шляху розвитку транскордонного співробітництва, що може бути досягнуто шляхом підвищення освіти та мотивації осіб,

відповідальних за управління кордонами. Результатом цього має стати скорочення часу очікування на прикордонних пунктах пропуску, підвищення ефективності та спрощення умов перевезення пасажирів і товарів через кордон, підвищення інформованості широкої громадськості та досягнення більшої прозорості у процесах, пов'язаних з перетином кордонів. Для досягнення цієї мети необхідними є реалізація наступних пріоритетних заходів.

По-перше, це **освітня і соціалізаційна діяльність митників, прикордонників і зацікавлених представників громадського і приватного сектору по обох сторонах кордону**. Захід передбачає дії з підвищення рівня освіти митників та прикордонників у формі спільного стажування та тренінгів, включаючи спільні конференції у присутності представників громадськості та приватного сектору. Мета полягає в тому, щоб забезпечити введення нових методів роботи і процедур у роботі митників та прикордонників. Водночас важливо поліпшити співпрацю між суб'єктами в прикордонній зоні з метою зміни ситуації на краще в пунктах перетину кордону. Результатом цього заходу має бути досягнення більшої прозорості і зменшення корупції, зниження рівня злочинності та правопорушень, пов'язаних з пунктами пропуску на кордоні, а також покращення співпраці між прикордонними установами.

По-друге, це **регулярний моніторинг управління кордоном та видачі віз**. Створення платформи для регулярного моніторингу кордону із представників зацікавлених сторін. Мета моніторингу – створення імпульсів для покращення менеджменту кордону, міграції та видачі віз і дозволів на малий прикордонний рух. Захід також забезпечить більшу інформованість основних учасників, широкої громадськості про ситуацію на кордоні. Водночас буде забезпечено зворотній зв'язок вжитих заходів.

По-третє, це **інформаційні заходи для пасажирів, мігрантів, заявників на отримання віз і дозволів на малий прикордонний рух (МПР)**. Значна кількість конфліктних ситуацій на кордоні і прикордонних пунктах пропуску пов'язана з низькою обізнаністю громадськості. Захід має підтримати різні форми підвищення інформованості пасажирів, туристів, мігрантів, заявників на отримання віз і дозволів на малий прикордонний рух, умови перетину кордону, умови видачі віз тощо. Захід може бути реалізований у формі інформаційних публікацій, спільного веб-сайту, створення та оновлення інформаційних стендів у прикордонній зоні і на прикордонних переходах, як підтримка проектів щодо інформування населення прикордонних територій про міграцію.

По-четверте, це – **поліпшення транскордонного співробітництва структур цивільної оборони та надзвичайних ситуацій**. Спільна робота структур цивільної оборони з метою створення планів дій і загальних процедур при стихійних лихах або інших катастрофах поблизу кордону. Необхідно вести переговори про розвиток і координацію транскордонного співробітництва між місцевими суб'єктами, а також місцевих суб'єктів з державними установами та аварійно-рятувальними службами [15, с.31-32].

Якщо порівняти цей сегмент документу із польським чи угорським аналогом, видається, що останні два містять і конкретні напрями розробки спільних програм задля реалізації мети у різнострокових вимірах, а також наявними у двох останніх і переліку проблем, які необхідно вирішити впродовж реалізації стратегій.

Порівняно з іншими стратегіями вкрай важливою і актуальною метою на транскордонному рівні визначено підтримку європейської інтеграції України. Імплементация договору про асоціацію України з Європейським Союзом наблизить умови розвитку транскордонного співробітництва між Словацькою Республікою та Україною до умов на внутрішніх кордонах ЄС. Пропонуються три сфери заходів, адресовані урядам Словацької Республіки та України, так само як і учасникам транскордонного співробітництва на регіональному рівні. Їх мета – запропонувати кроки для Словацької Республіки як члена Європейського Союзу із подальшим створенням політики Європейського Союзу по відношенню до України, так само як і спільні заходи на двосторонньому рівні, які можуть допомогти в реалізації позитивного сценарію євроінтеграції України і в створенні сприятливіших умов для транскордонного співробітництва між Словацькою Республікою та Україною. Визначено три заходи: розвиток стратегічних рамок Східного партнерства, допомога в розвитку та технічна допомога, співпраця, орієнтована на флагмани інтеграційного процесу України - візовий діалог та співробітництво в енергетиці.

Структурно всі три документи містять копійкий аналіз прикордонної ситуації і що особливо важливо, SWOT-аналіз транскордонного співробітництва. Відповідно до обраної методології стратегічного планування здійснено SWOT-аналіз за результатами діагностики поточного стану словацько-українського транскордонного співробітництва.

З-поміж **сильних сторін** відзначено: стабільно добрі політичні й економічні відносини між СР та Україною, існуюча довготривала кооперація на регіональному та

місцевому рівні, спільна історична спадщина і культура, багатонаціональний склад населення та багатомовність населення з обох боків кордону, низький мовний бар'єр, кваліфікована дешева робоча сила, традиція промислового виробництва та історичні зв'язки з сировинною базою сусідніх країн (Україна), існування кластерних груп у промисловості і туризмі, спеціалізоване сільськогосподарське виробництво (фрукти, вино), зростаюча ринкова доля у виноробній промисловості, потенційний розвиток екологічного сільського господарства і виробництва якісної продукції, існуюча структура інституцій на підтримку підприємців і розвиток торгових відносин, наявність наукових інституцій як центрів освіти і досліджень, привабливе природне і культурно-історичне багатство регіону, існування великої кількості відомих національних парків та заповідників, налагоджена співпраця у функціонуванні тристороннього українсько-словацько-польського біосферного заповідника «Східні Карпати», побудовані центри туризму і курортної сфери. **Слабкі сторони** словацько-українського транскордонного співробітництва: мале число пунктів пропуску на кордоні з Україною, переважно на півночі спільного кордону, візовий режим для поїздок громадян України у ЄС, відсутність механізмів (переважно фінансових) підтримки транскордонного співробітництва на державному і регіональному рівні, недостатнє інформаційне і мас-медійне супроводження транскордонного співробітництва в українсько-словацькому прикордонні, брак компетентності та соціальної зацікавленості у сфері громадянського розвитку суспільства, низька конкурентоспроможність промислових галузей, технологічна відсталість, низька інтенсивність транскордонної торгівлі, недостатня протипаводкова охорона місцевостей, неякісна і недостатня транспортна інфраструктура, високий рівень безробіття, недостатній розвиток е-послуг та відсталість у використанні ІКТ (інформаційно-комунікаційних технологій), критично низький рівень фінансово-ресурсного забезпечення розвитку культури, недостатній транскордонний маркетинг, негативний міграційний баланс, бідність частини населення, зростання маргіналізації, переважно в сільській місцевості

З-поміж **можливостей** розвитку словацько-українського транскордонного співробітництва: поступова інтеграція України до ЄС і «зближення» в усіх сферах на основі імплементації угоди про асоціацію, спільне планування та інституційний розвиток, побудовані промислові зони і парки з невикористаними потужностями – привабливий регіон для інвесторів, покращення якості життя в

регіоні, посилення співпраці у побудові громадянського суспільства, відкриття нових пунктів пропуску на кордоні з Україною, розвиток малого і середнього бізнесу в галузі послуг і туризму, розвиток науково-дослідної бази створення ефективних кластерних груп у галузі послуг, промисловості, науки і досліджень, можливість кращого використання альтернативних джерел енергії поліпшення стратегічного планування підтримка експорту на національному та міжнародному рівнях, підвищення привабливості та споживання вітчизняної продукції, розвиток інфраструктури в менш розвинених районах, завершення і підключення основних транспортних коридорів, комп'ютеризація як прояв державної політики, спільне вирішення екологічних проблем і катастроф, виробництво спільної продукції і маркетингу транскордонного регіону як єдиного пункту призначення, посилення і використання регіональної ідентичності, традицій та історії для пропагування регіону, створення послуг і туристичних продуктів для європейського ринку [15, с.23-25].

Загрози словацько-українського транскордонного співробітництва: триваючий відтік кваліфікованої робочої сили з регіону, поглиблення маргіналізації деяких частин території прикордонних регіонів по обидва боки кордону, нестабільність і відсутність прозорості законодавства, незбіги в законодавчій сфері ЄС і України, в тому числі компетентність регіональних авторитетів у прикордонному співробітництві, падіння інтересу до транскордонного співробітництва через відсутність фінансових ресурсів для його реалізації, посилення конкуренції на внутрішньому та міжнародному ринках і пов'язаний з цим відтік інвестицій в економіку інших країн та привабливіших регіонів, залежність від імпорту стратегічної сировини (в основному енергії), стагнація в побудові та оновленні технічної інфраструктури, старіння населення і погане технічне обслуговування мереж технічної інфраструктури, недостатнє технічне і соціально-побутове облаштування існуючих прикордонних пунктів пропуску, негативні прояви економічної кризи в розвитку бізнесу та зайнятості населення, деградація природних ресурсів продовження деградації стану історичних об'єктів, історичних міських зон, заповідників та територій, суттєві диспропорції у фінансуванні екологічних і природоохоронних програм, тенденції до зростання антропогенного навантаження на природне середовище по обидва боки кордону, існування ризиків підтоплення територій у басейні р. Бодрог у Словаччині через незавершеність

гідротехнічних протиповіневих робіт на території Закарпаття [15, с.25-26].

Отже, навіть усі сегменти SWOT-аналізу містять важливість інституційної складової транскордонного співробітництва, актуальність його стратегічного бачення для вирішення спільних проблем транскордонного співробітництва.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Розробка комплексної та ефективної євроінтеграційної стратегії вимагає і критичної оцінки наявного досвіду реалізації принципів, форм, методів, механізмів транскордонної політики України та її сусідніх держав, членів Європейського Союзу. В цьому контексті принципове значення має визначення методів і форм транскордонного співробітництва України та держав Центральної Європи, зокрема у процесі оптимізації єврорегіональної взаємодії. Принципово важливим вважаємо за доцільне визначити саме ті шляхи оптимізації співпраці України і сусідніх прикордонних регіонів країн «першого порядку», які сприяють європейським інтеграційним устремлінням та реальній практиці європейської інтеграції України, а також органічно доповнюватимуть інші форми транскордонної економічної співпраці регіонів.

Наразі у зв'язку з розширенням ЄС, де регіони відіграють важливу роль у соціально-економічному розвитку, де принципи субсидіарності та децентралізації є реаліями практичного життя, прикордонні регіони (в даному випадку країн Центральної Європи набувають особливих прав і можливостей, включно і відповідальності), отже поступово набирають економічної, політичної ваги у співпраці. І здійснюватиметься це співробітництво з прикордонними територіями, регіонами України за загальноприйнятими європейськими нормами, принципами та механізмами, які чітко визначені у стратегіях розвитку, рамкових конвенціях, міжнародних домовленостях тощо.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Балян А.В. Міжрегіональне, транскордонне співробітництво України за умов розширення Європейського Союзу (на прикладі прикордонних регіонів України та Угорщини) / А.В. Балян – Ужгород : Ліра, 2006. -325 с.
2. Кіш С.Б. Регіональна політика Європейського Союзу: стратегічні імперативи для України / С.Б. Кіш. // Незалежний культурологічний журнал І. - Львів, 2002. - №23. - Режим доступу: <http://www.ji.lviv.ua/n23texts/kish.htm>
3. Кіш С.Б. Центральна Європа в сучасній системі єврорегіональної інтеграції. Монографія / С.Б. Кіш. – Ужгород : Ліра, 2008. – С.342.
4. Ковач В.І. Теоретичні основи євро-регіонального транскордонного співробітництва України та Словаччини / В.І. Ковач // Науковий вісник УжНУ. Серія Економіка. – Ужгород: Говерла, 2014. – Вип.2 43. – С.239-242.
5. Концепція спільного розвитку прикордонних територій України і Угорщини. – Ужгород-Ніредьгаза: ТОВ «GFB», 2003. – 125 с.
6. Концепція спільного розвитку прикордонних територій України, Угорщини та Румунії - ІНТЕРРЕГІО. - 2003.

Об'єктивно вивчаючи європейський досвід транскордонного співробітництва та інтеграції, а також і адаптацію його складових у сусідніх державах, маємо зазначити, що в Центральній Європі досить оптимально поєднано національну специфіку та загальноприйняті норми та стандарти євро-регіонального транскордонного співробітництва. Принципово важливим, на нашу думку, є усвідомлення того факту, що транскордонне співробітництво є формами євро-регіональної співпраці та єврорегіональної інтеграції країн Європи. Авторське бачення поняття транскордонного регіону визначає його перш за все як систему просторової територіальної реальності/інституту у складній взаємодії внутрішніх однорідних, але не уніфікованих фізико-географічних, економічних, етнокультурних складових та зовнішніх факторів суміжних територій, просторів. Природно, що просторові категорії детермінують регіональний розвиток.

Україна, максимально адаптуючи загальноєвропейські принципи транскордонного співробітництва, на нашу думку, має в повній мірі не тільки використовувати загальноприйняті визначення, категорії транскордонного співробітництва, але і предметно втілювати їх у життя. Таким чином, нові реалії міжнародного характеру у XXI столітті за умов поглиблення та поширення євроінтеграційного процесу зумовлюють також необхідність якісної зміни системи єврорегіонального співробітництва України та активізації основних суб'єктів транскордонних відносин – регіонів в контексті спільних стратегічних розробок із презентацією спільних програм транскордонного співробітництва.

Перспективи подальших розвідок вбачаємо у дослідженні стратегічних імперативів українсько-румунського транскордонного співробітництва.

7. Лізанець М.В. Стратегічне програмування транскордонного співробітництва прикордонних регіонів України / М.В. Лізанець // Науковий вісник УжНУ. Серія Економіка. Вип.2(46). – Ужгород: Говерла, 2015. – С.71-74.
8. Мікула Н.А. Стратегія формування та підтримки розвитку транскордонних кластерів / Н.А.Мікула // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. Вип. 3 (71). – Львів, 2008. – С.129-141.
9. Оксанич О.Е., Гризлюк В.Ю. Методологічні аспекти стратегічного планування соціально-економічного розвитку регіону / О.Е. Оксанич, В.Ю. Гризлюк // Соціально-економічні дослідження в перехідний період. - Випуск 5. Частина III. – Львів, 2003. - С.48-50.
10. Перелік чинних угод Закарпатської області // Режим доступу: www.carpathia.gov.ua
11. Приходько В. Україна як ключовий східний партнер Словаччини та Євросоюзу / В.О. Приходько // Визначення пріоритетів для Східного партнерства: можливості для словацько-українського співробітництва та відносини ЄС – Україна. – Пряшів, 2011. – С.90-106.
12. Регламент (ЄС) № 1638/2006 Європейського Парламенту і Ради від 24 жовтня 2006 року, що встановлює загальні положення щодо Інструменту європейського сусідства і партнерства.
13. Спільна польсько-українська стратегія транскордонного співробітництва 2005-2015 роки. Разом у майбутнє. – Люблін: Дім Європи, 2006.- 57 с.
14. Стеченко Д.М. Управління регіональним розвитком /Д.М. Стеченко. – Київ: Вища школа, 2000. – 223 с.
15. Стратегія розвитку словацько-українського транскордонного співробітництва до 2020 року (зі спрямуванням на розвиток співробітництва між Пряшівським і Кошицьким самоврядними краями СР та Закарпатською областю України). Пряшів – Ужгород, 2014. – 50 с.
16. Стратегія транскордонного співробітництва «Карпати 2003-2011». – Ужгород, 2003.
17. Стратегія українсько-польського міжрегіонального і прикордонного співробітництва. - Київ-Варшава, 2004.
18. Шолох Ю.М. Програмно-цільовий, стратегічний підходи розвитку Закарпатської області / Шолох Ю.М. // Науковий Вісник Закарпатського Державного Університету. Випуск 7. - Серія Економічні науки. – 2007. - С.40-49.
19. Шолох Ю.М. Стратегічне планування розвитку прикордонного регіону / Ю.М. Шолох // Регіональна економіка. – 2007. - № 2. – С. 131-138.
20. A Kárpátok Euregió interregionális szövetség regionális fejlesztési Stratégiája a 2007-2013 közötti időszakra. – Nyíregyháza, 2007.
21. Programming document for EU support to ENI Cross/-Border Cooperation 2014-2020 // www.eeas.europa.eu/enp/pdf/financing-the-enp/cbc_2014-2020
22. Wspólna polsko-ukraińska strategia współpracy transgranicznej. 2005-2015. Razem ku przyszłości. – Lublin: Dom Europy, 2005. – 50 s.

REFERENCES

1. Balyan, A.V. (2006). Mizhrehional'ne, transkordonne spivrobitnytstvo Ukrayiny za umov rozshyrennya Yevropeys'koho Soyuzu (na prykladi prykordonnykh rehioniv Ukrayiny ta Uhorshchyny) [*Interregional, cross-border cooperation of Ukraine in conditions of the European Union enlargement (by example of border regions of Ukraine and Hungary)*]. Uzhgorod: Lira [In Ukrainian].
2. Kish, E.B. (2002). Regional'na polityka Evropeys'koho Soyuzu: stratehichni imperatyvy dlya Ukrayiny [Regional Policy of the European Union: strategic imperatives for Ukraine]. *Nezalezhnyy kul'turolohichnyy zhurnal - Independent Cultural Magazine*. 23. Retrieved from <http://www.ji.lviv.ua/n23texts/kish.htm>. [In Ukrainian].
3. Kish, E.B. (2008). Tsentral'na Yevropa v suchasnyy systemi yevrorehional'noyi intehratsiyi [*Central Europe in the modern system of euroregional integration*]. Uzhgorod : Lira. [In Ukrainian].
4. Kovach V.I. (2014). Teoretychni osnovy yevro-rehional'noho transkordonnoho spivrobitnytstva Ukrayiny ta Slovachchyny [Theoretical basis of euro-regional cross-border cooperation of Ukraine and Slovakia]. *Naukovyy visnyk UzhNU. Seriya Ekonomika. - Scientific Herald of UzhNU. Economics*. 2(43), 239-242 [In Ukrainian].
5. Kontseptsiya spil'noho rozvytku prykordonnykh terytoriy Ukrayiny i Uhorshchyny [*Concept of joint development of border areas of Ukraine and Hungary*]. (2003). Uzhgorod - Nyíregyháza: LLC «GFB» [In Ukrainian].
6. Kontseptsiya spil'noho rozvytku prykordonnykh terytoriy Ukrayiny, Uhorshchyny ta Rumuniyi - INTERREHIU [*The concept of joint development of the border areas of Ukraine, Hungary and Romania - INTERREGIO*]. (2003) [In Ukrainian].
7. Lizanets, M.V. (2015) Stratehichne prohramuvannya transkordonnoho spivrobitnytstva prykordonnykh rehioniv Ukrayiny [Strategic programming of cross-border cooperation in border regions of Ukraine]. *Naukovyy visnyk UzhNU. Seriya Ekonomika. - Scientific Herald of UzhNU*. 2(46), 71-74 [In Ukrainian].
8. Mikula N.A. (2008). Stratehiya formuvannya ta pidtrymky rozvytku transkordonnykh klasteriv [Strategy of cross-border clusters formation and development support]. *Sotsial'no-ekonomichni problemy suchasnoho periodu Ukrayiny. Zbirnyk naukovykh prats'.*- *Socio-economic problems of Ukraine in the modern period. Clusters and competitiveness of the border regions: Articles of studies*, 3(75), 129-141 [In Ukrainian].
9. Oksanych, O.E & Hryzlyuk, V.Yu. (2003). [Methodological aspects of strategic planning of regional socio-economic development]. *Sotsial'no-ekonomichni doslidzhennya v perekhidnyy period. - Socio-economic research in transition period*, 5(part 3), 48-50 [In Ukrainian].
10. Perelik chynnykh uhod Zakarpat'skoyi oblasti [List of current agreements of Transcarpathian region]. Retrieved from www.carpathia.gov.ua [In Ukrainian].

11. Prykhodyko, V.O. (2011) *Ukrayina yak klyuchovyy skhidnyy partner Slovachchyny ta Yevrosoyuzu [Ukraine is a key eastern partner of Slovakia and the EU]. Vyznachennya priorytetiv dlya Skhidnoho partnerstva: mozhlyvosti dlya slovats'ko-ukrayins'koho spivrobitnytstva ta vidnosyny YeS – Ukrayina. - Setting priorities for the Eastern Partnership: opportunities for Slovak-Ukrainian cooperation and EU-Ukraine relations.* (pp. 90-106). Presov.
12. Rehlament (YeS) # 1638/2006 Yevropeys'koho Parlamentu i Rady vid 24 zhovtnya 2006 roku, shcho vstanovlyuye zahal'ni polozhennya shchodo Instrumentu yevropeys'koho susidstva i partnerstva. [*Regulation (EC) No 1638/2006 of the European Parliament and of the Council of 24 October 2006 laying down general provisions establishing a European Neighbourhood and Partnership Instrument.*]
13. Spil'na pol's'ko-ukrayins'ka stratehiya transkordonnoho spivrobitnytstva 2005-2015 roky. Razom u maybutnye [*The joint Polish-Ukrainian cross-border cooperation strategy 2005-2015 years. Together into the future.*]. (2006.). Lublin: House of Europe [In Ukrainian].
14. Stechenko, D.M. (2000). Upravlinnya rehional'nym rozvytkom [*Regional development management*]. Kyiv: Vyshcha shkola [In Ukrainian].
15. Stratehiya rozvytku slovats'ko-ukrayins'koho transkordonnoho spivrobitnytstva do 2020 roku (zi spryamuvannam na rozvytok spivrobitnytstva mizh Pryashivs'kym i Koshyts'kym samovryadnymy krayamy SR ta Zakarpat's'koyu oblastyu Ukrayiny [*Strategy of Slovak-Ukrainian cross-border cooperation development by 2020 (with direction on development of the cooperation between Presov and Kosice self-governing Regions of Slovakia and Transcarpathian region of Ukraine)*]. (2014). Presov – Uzhgorod [In Ukrainian].
16. Stratehiya transkordonnoho spivrobitnytstva «Karpaty 2003-2011» [CBC Strategy «Carpaty 2003-2011»]. (2003). Uzhgorod [In Ukrainian].
17. Stratehiya ukrayins'ko-pol's'koho mizhrehional'noho i prykordonnoho spivrobitnytstva. - Kyiv-Varshava [*Strategy of the Polish-Ukrainian interregional and border cooperation. - Kyiv- Warsaw*]. (2004).
18. Sholokh, Yu.M. (2007a). Prohramno-tsil'ovyy, stratehichnyy pidkhody rozvytku Zakarpat's'koyi oblasti [Program-targeted and strategic approaches of the Transcarpathian region's development]. *Naukovyy Visnyk Zakarpat's'koho Derzhavnoho Universytetu - Scientific Herald of the Transcarpathian State University*. 3, 40-49 [In Ukrainian].
19. Sholokh, Yu.M. (2007b). Stratehichne planuvannya rozvytku prykordonnoho rehionu (na prykladi Zakarpat's'koyi oblasti) [Strategic planning of border region's development]. *Rehional'na ekonomika - Regional economy*, 2, 131-138 [In Ukrainian].
20. A Kárpátok Euregió interregionális szövetség regionális fejlesztési Stratégiája a 2007-2013 közötti időszakra. – Nyíregyháza, 2007.
21. Programming document for EU support to ENI Cross/-Border Cooperation 2014-2020 // www.eeas.europa.eu/enp/pdf/financing-the-enp/cbc_2014-2020
22. Wspolna polsko-ukrainska strategia wspolpracy transgranicznej (2005). 2005-2015. Razem ku przyszlosci. – Lublin: Dom Europy

Одержано 10.03.2016 р.